I. Mannopova, R. Mavlonova, N. Ibragimova

TEXNOLOGIYA

Uliwma orta bilim beriw mektepleriniń 1-klasi ushin sabaqlıq

> Qayta Íslengen hám toliqtirilgan besinshi basılım

Ózbekstan Respublikası Xalıq bilimlendiriw ministrligi tárepinen tastıyıqlangan

«OʻQITUVCHI» BASPA-POLIGRAFIYALÍQ DÓRETIWSHILIK ÚYI

TASHKENT - 2019

UO'K: 373.3.016:331(075.2)

KBK 74.200.52

M 37

Pikir bildiriwshiler:

Z. Shamsiyeva – Respublikalıq bilimlendiriw orayı bólim baslığı;

M. Pulatova – Tashkent qalasındağı 144-ulıwma orta bilim

beriw mektebiniń texnologiya páni mugallimi;

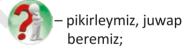
D. Karimova – Buxara qalasındağı 18-ulıwma orta bilim beriw mektebiniń texnologiya páni mugallimi.

SHÁRTLI BELGILER

— mugʻallim oqıp beredi;

toparda isleymiz;

Respublikà màqsetli kitàp qorı qàrjılàrı esàbınàn bàsıp shıgarıldı.

ISBN 978-9943-22-345-5

© I. Mannopova hám b.

© «Oʻqituvchi» BPDÚ, 2019

1-sabaq. TEXNOLOGIYA PÁNI HAQQÍNDA TÚSINIK

Súwretke diqqat penen qarań!

Qala kóshelerinen biri súwretlengen. Súwrette nelerdi kórip tursız?
Onnan tábiyiy hám insan tárepinen jaratılgan zatlardı tabıń hám aytıń.

INSAN JARATQAN DÚNYA

Bul bólmedegi zatlar biz ushın kerek pe? Olardı kim tayarlağan? Qanday materiallardan tayarlanğan?

Súwretlerde kórsetilgen buyımlar qanday materiallardan tayarlangan? Insan bul zatlardı tayarlaw ushın materiallardı qay jerden algan? Súwretlerge qarań. Olarda súwretlengen kásip iyeleri qanday jumisti ámelge asırmaqta? Olardıń kásibin aytıń.

Hárbir kásip iyesine kerek bolatugin ásbaplardı tańlań.

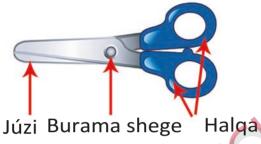

Texnologiya páni materialga tuwrı islew beriw usılların úyretedi.

QÁWIPSIZLIK TEXNIKASÍ QAĞÍYDALARÍ

Qayshı menen islew qağıydası Qayshı qalay dúzilgen?

? Ne ushin qayshini súwrette kórsetilgendey etip beriw kerek?

Siz ne dep oylaysız, ne ushın qayshı qapqa salıp qoyıladı?

Qayshı menen uzınsha qagazdan úshmúyeshlik hám kvadrat formaların qıyıń.

Jumis stoli

Jelim menen islew qagıydası

Jelimdi ortadan shetke qarap súrtiń.

Artıqsha jelimdi sıpırıp alıń. Ústine zat qoyıp keptiriń.

Qılqálemdi paydalanıp bolgannan soń, juwip qoyiń. Jelim idisti jabiq halinda saqlań.

2- sabaq. «ALTÍN GÚZ» KÓRINISIN SOĞÍW

Tábiyat ránbáren hám gózzal. Insan dóretiwdi hárdayım tábiyattan úyrengen.

Qarań, tábiyiy maretiallardan tábiyat gózzallığın qalay jaratıw múmkin? Onda qanday tábiyiy materiallardan paydalanılgan?

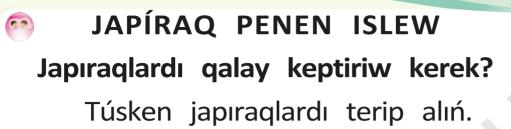

Oylap kóriń. Ne ushin tábiyatti qorgaw kerek?

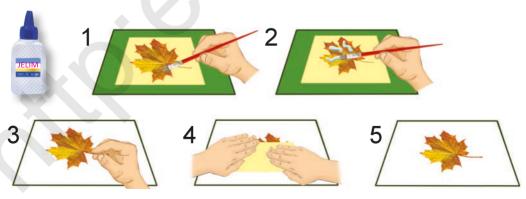

Ústine zat qoyıp keptiriń.

Japıraqtı súwrette kórsetilgen tártipte jabıstırıń.

3- sabaq. JAPÍRAQLARDAN NAGÍS KOMPOZICIYASÍN JARATÍW

Súwrette japıraqlardan dúzilgen nagıs kompoziciyası berilgen. Salıstırıń. Qaysı biri sizge unadı? Ne ushın?

Kompoziciya — súwretlewdi bir-birine salıstırmalı belgili tártipte jaylastırıw.

隊 Nagis dúziw ushın japıraqlardı saylap alıń hám qalay jaylastırıwdı oylap kóriń.

Eslep qalıń! Japıraqtı qayshı menen qıymań, oniń kereklisin tańlap alıń. Jabıstırıwda jelimdi japıraqtıń tamırlarına jagiń. Jumıstı tamamlagannan keyin ústine zat qoyip keptiriń.

Súwrette neler kórsetilgen? Ol qanday bólimlerden ibarat? Qoyandı soğıw ushın sizge qanday formadağı japıraqlar kerek boladı? Qoyan jasawdıń izbe-izligin baqlań hám ózińiz de jasań.

16

8- sabaq. TÁBIYIY HÁM HÁR TÚRLI MATERIALLARDAN KOMPOZICIYA JARATÍW

Ósimlikler tábiyattıń bir bólegi bolıp esaplanadı. Olar xudojnik-ustalardıń dóretiwshilik penen shugillanıwı ushın hár túrli materiallar beredi. Xudojnik-ustalar ushın tábiyat qanday materiallardı beredi? Aytıp beriń.

Diqqat! Shaqa, japiraqlardi terekten úzbeń hám sindirmań. Tek gana jerge túskenin aliń. Tábiyatti qorgań!

9 - sabaq. TUQÍMLARDÍ JÍYNAW HÁM SAQLAW

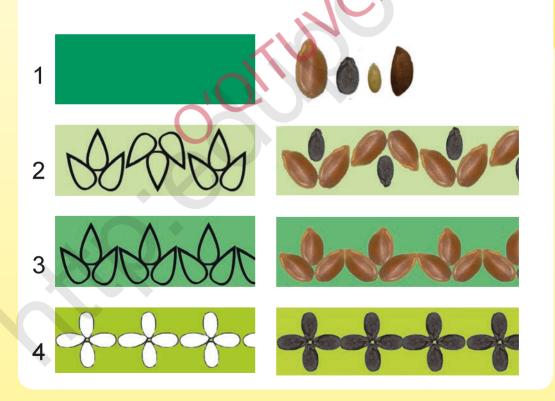
Jaz hám gúzde ósimlikler tuqım payda etedi. Súwrette berilgen tuqımlar qaysı ósimlikler tuqımı ekenin tabıń.

Eslep qalıń! Tuqımlardı seyilge shıqqanıńızda jıynap keliń, jaqsılap juwıń hám keptiriń. Sońınan ıdıslarda saqlań.

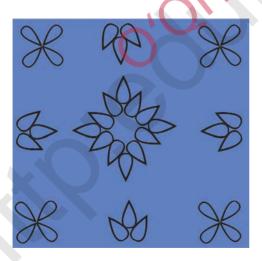
🔔 10- sabaq. TUQÍMLARDAN NAĞÍS SOĞÍW

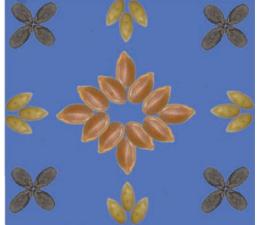
Reńli kartonnan eni 3 sm, uzınlığı 9 sm bolgan tuwrı tórtmüyeshlik formasın qıyıp alıń, qálem menen teń bóleklerge bólip shigiń. Oniń ishine nagis sızıp alıń, sońinan jelim yaki plastilin menen tuqımlardı nagis üstine jabistirip shigiń.

ÓZIŃIZ SOGÍP KÓRIŃ

23

12-sabaq. ROMASHKA GÚLIN sogíw 3 Ózińiz sogip kóriń.

Mugallimińiz hám ata-anańizdi quwandırıń. Neni biliwińizdi, orinlay aliwińizdi kórsetiń. Duris juwapti tańlań.

Tábiyiy materiallar menen islewde qanday ásbaplardı paydalanasız?

Tábiyiy bolmagan material degen ne?

Qaysı súwrette nagis duris jasalgan?

Klaslaslarıńız benen juwaplardı talqılań.

QAGAZ HÁM KARTON MENEN ISLEW

Qagaz — bul bizge hárdayım kerek bolatugın material bolıp esaplanadı.

Siz qagazdan islengen qanday buyımlardı bilesiz? Súwretke jaqsılap qarań. Bul buyımlar kimge hám ne ushın kerek?

Martondi reńli qagazlarıńız arasınan tabıń. Qanday uqsaslıq bar? Hár túrli qagazlardı uslap kóriń. Neni baqladıńız? Qagazdıń ayırmashılıqların aytıń.

13- sabaq. QAĞAZ HÁM ONÍŃ TÚRLERI

Jazıw qagazı.

Gazeta qagazı.

Karton.

Súwret qagazı.

Sawganı oraytuğın qagaz.

Úlgi boyinsha belgilew.

Qıyıw.

Qıyıp alıw.

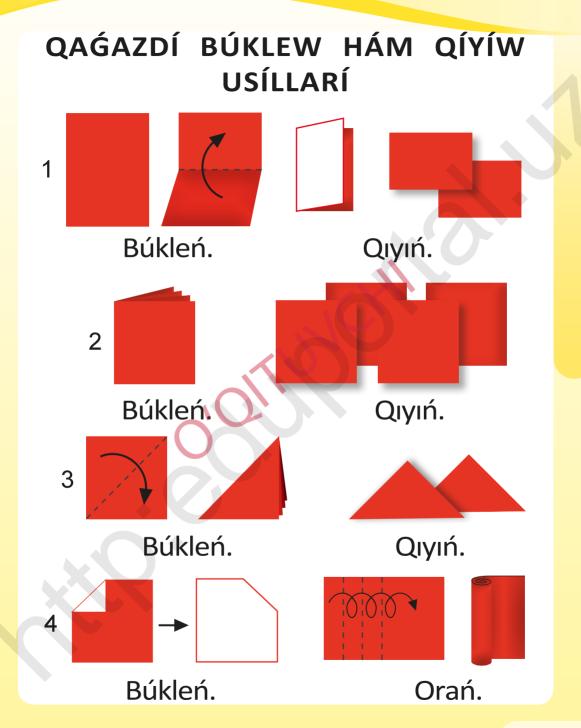

Oraw.

Jirtiw.

Siz qalay oylaysız, qagaz benen jane ne islew mumkin?

KISHI USTA OYÍNÍ

Gózzallıqtı birgelikte jaratamız. Siz ushın tómendegiler kerek boladı:

Endi siz qagaz benen islew qagıydaların bilip aldınız.

Qagazdan zatlar sogiwda olardan paydalanıń.

Qagaz betinen neler payda boldı?

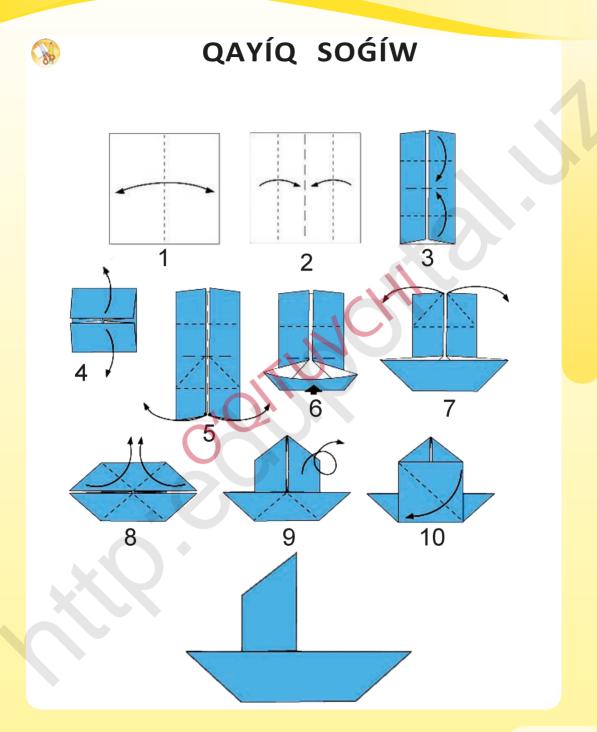
Tapqırlığınızdan paydalanıp, berilgen formalardan qanday da bir kórinis jasap kóriń.

Tómendegiler nege uqsaydı?

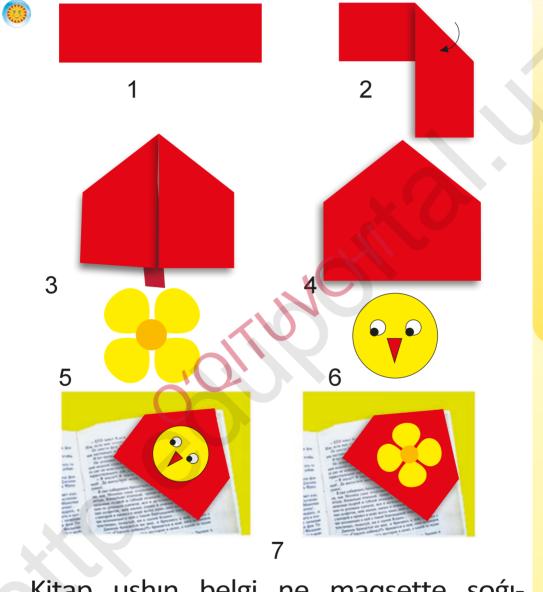

31

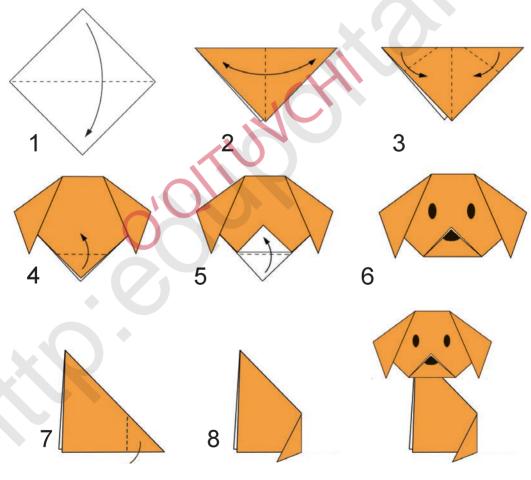
Kitap ushın belgi ne maqsette soğıladı?

Ol sizge ne ushın kerek boladı?

15- sabaq. QAĞAZDAN KÚSHIK SOĞİW

Qagazdı búklew texnikası tiykarında formalar sogiw oneri **origami** dep ataladı.

🔉 JAŃA JÍL USHÍN OYÍNSHÍQLAR **TAYARLAW**

1-yanvardan Jańa jıl baslanadı. Bayram bezew zatların sogip, klass bólmeńizdi bezeń.

Ayıw nıqabın soğıw

Qagazdı ekige búklep, úlgi tiykarında ayıwdıń bas bólimin sızıp alıń.

Sızıq boylap qıyıń. Arasın ashıń, qálem menen qasların hám tumsığın sızıń hám boyań.

14-yanvar — «Watan qorgawshıları kúni»

Armiyamız – biziń tınıshlığımız tiregi. Kúshli, batır áskerlerimiz jerde, suwda, hawada xızmet etedi.

Olardıń xızmeti qanday texnika menen baylanıslı?

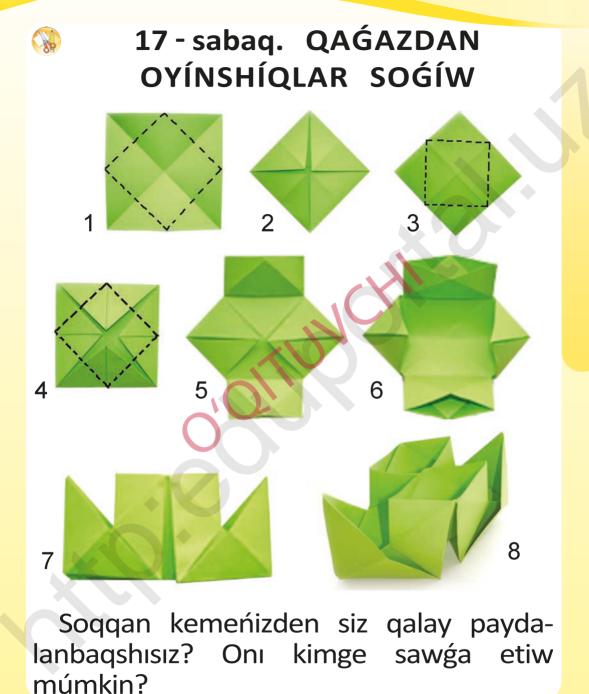

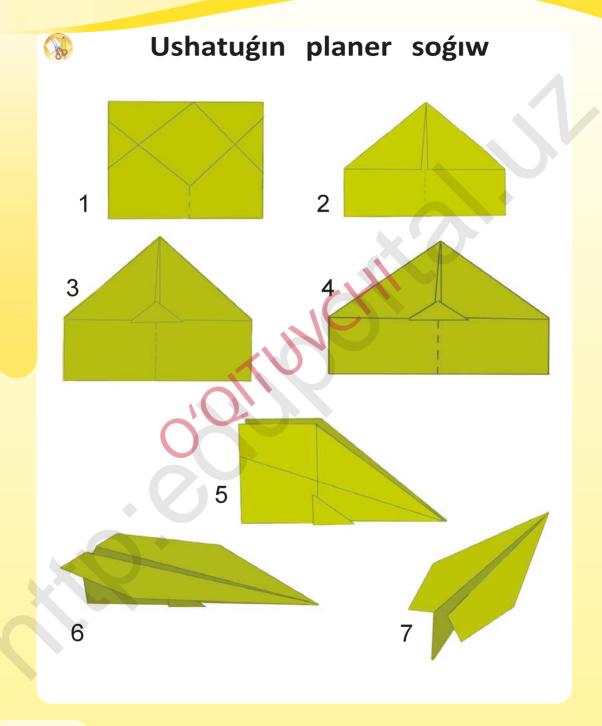

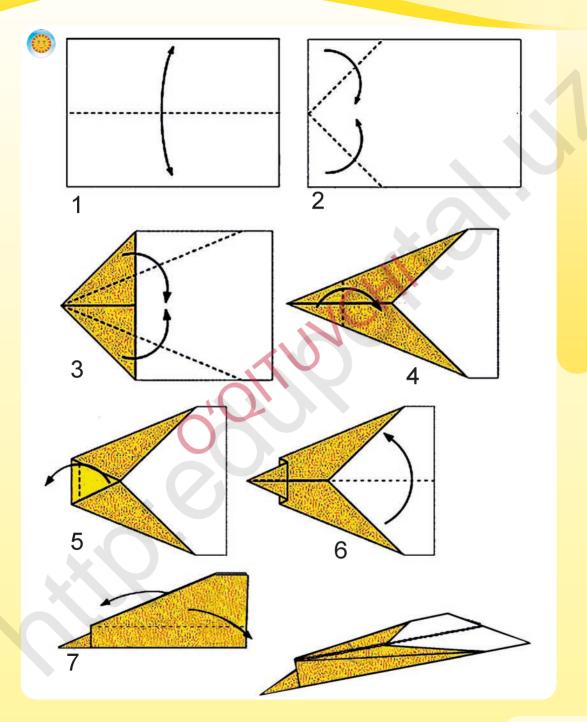

Shańaragińizda xizmet etken yamasa xizmet etip atirganlar bar ma? Olar ushin sawgalar tayarlań.

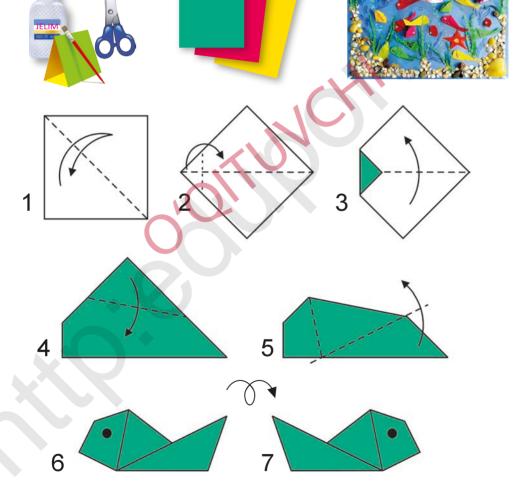

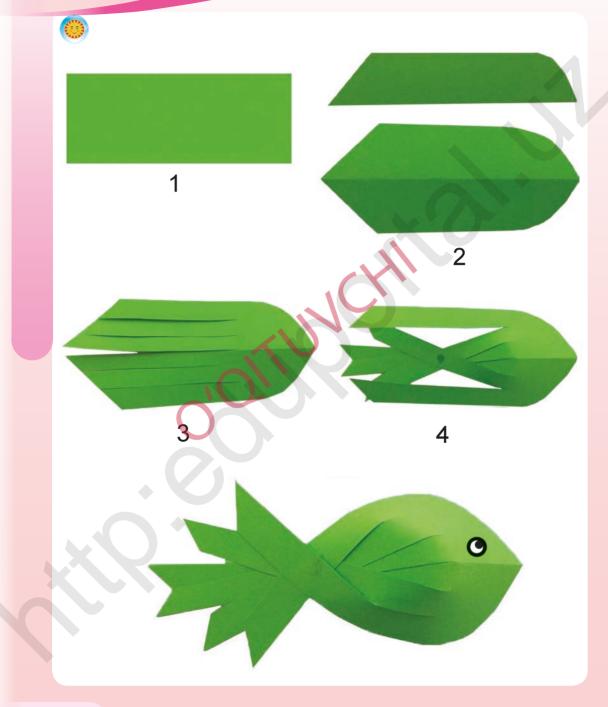

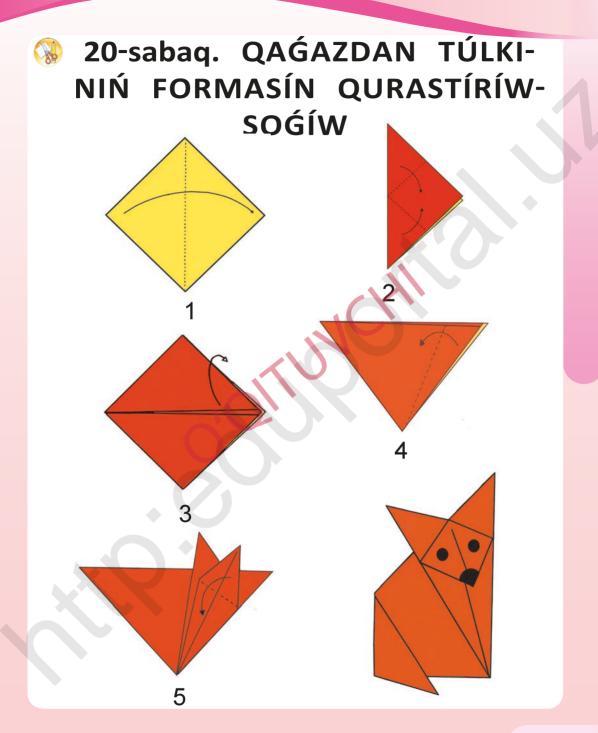

19-sabaq. REŃLI QAĠAZDAN JANÍWARLARDÍŃ FORMASÍN QURASTÍRÍW-SOĠÍW

Mayda qagaz bólekshelerin qalay jabıstırıw múmkin?

Quslar qalay súwretlengen? Nesi menen uqsas?

Mozaika — mayda bólekshelerden dúzilgen nagis hám súwret bolip esaplanadı.

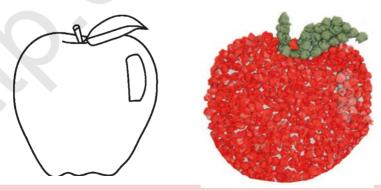

Oylap kóriń, mozaika jaratiw ushin qanday qagaz qolaylı boladı? Juqa qagaz ba yaki qaliń qagaz ba? Qagaz bólekshelerin qalay jabistiriw kerek eken?

Salfetka qagazın mayda etip qıyıp, domalaq formaga keltirin ham onı sızıp algan ülginizdin üstine bir tegiste jabıstırın.

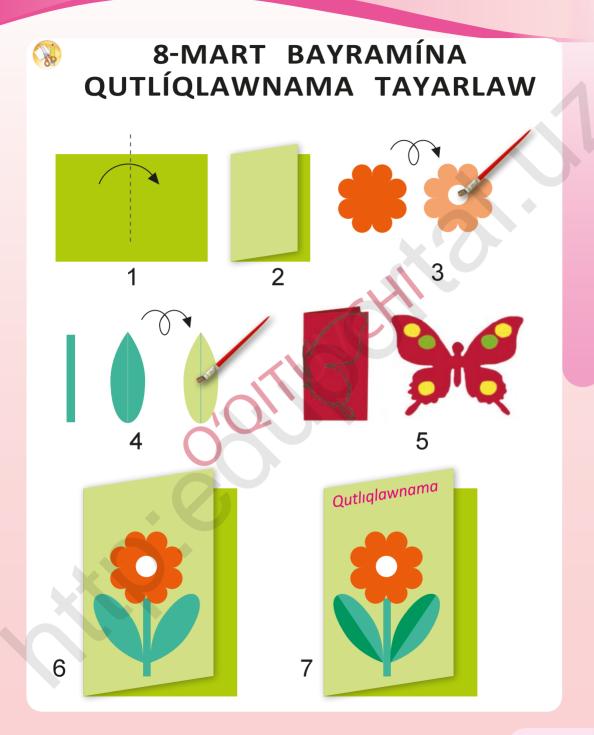
🔔 23- sabaq. DIZAYNERLIK KÁSIBI

Dizayn — bul oylaw, sızıw, joybarlaw. **Dizayner** — joybarlawshı xudojnik bolıp tabıladı.

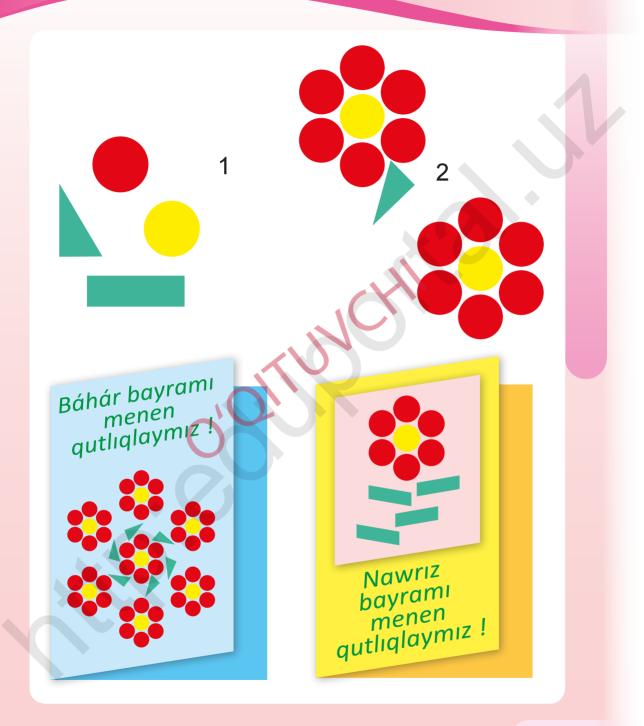
Dizaynerlik kásibi — kórkem óner estetikası boyınsha qánigeli xudojnik.

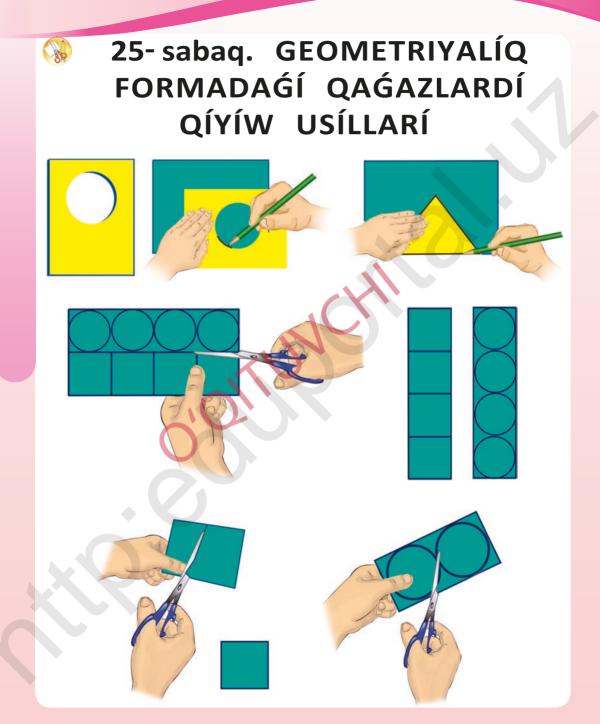
Dizaynerlik qızıqlı kásip. Bul kásiptegi insanlar hárdayım jańa buyımlardı oylap tabadı. Bular úy úskeneleri, kiyimler, texnikalıq ásbaplar hám júdá kóp basqa buyımlar bolıwı múmkin. Súwrette berilgen buyımlardın dúzilisi hám bezetiliwindegi ayırmashılıqlardı tabın.

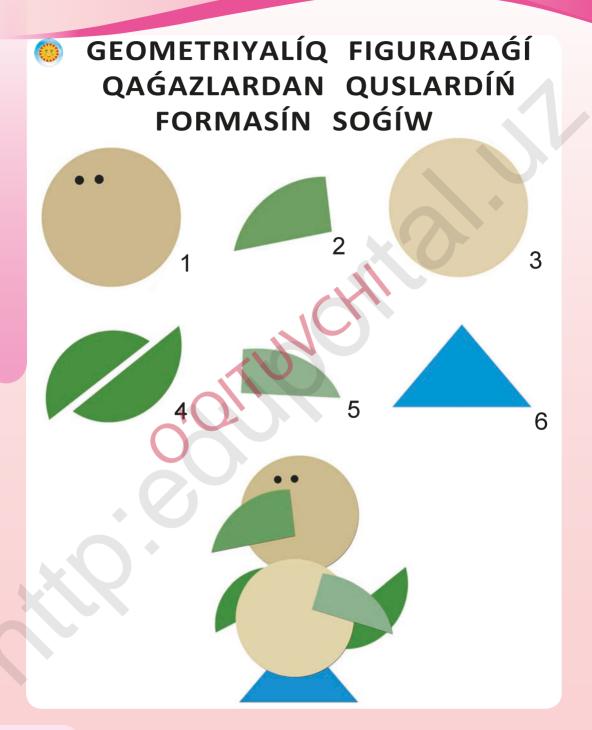

HAYWANLAR KÓRINISIN BAQLAŃ HÁM SOĞÍP KÓRIŃ

Súwrette qanday haywanlar súwretlengen? Olardı soğıw ushın siz qanday formadağı qağazlardan paydalanıwınız lazım?

🍥 BAQLAŃ HÁM SOĞÍP KÓRIŃ

Súwrette qanday mashinalar súwretlengen? Usı súwretlerge qarap ózińiz mashinanıń formasın óz betińizshe sogip kóriń.

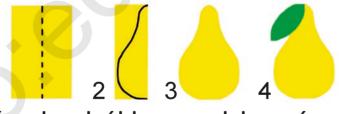
28- sabaq. MIYWE HÁM PALÍZ ÓNIMLERIN SIMMETRIYALÍ FORMALARDAN SOĞÍW

Súwretke dıqqat penen qarań. Qagaz ekige búklengennen keyin qanday jumıs ámelge asırıladı?

Almanıń formasın qagazdı ekige búklew joli menen tayarlań.

Uzınsha formadan almurttıń formasın qıyıń.

Qagazdı búklep, alshanıń formasın tayarlań.

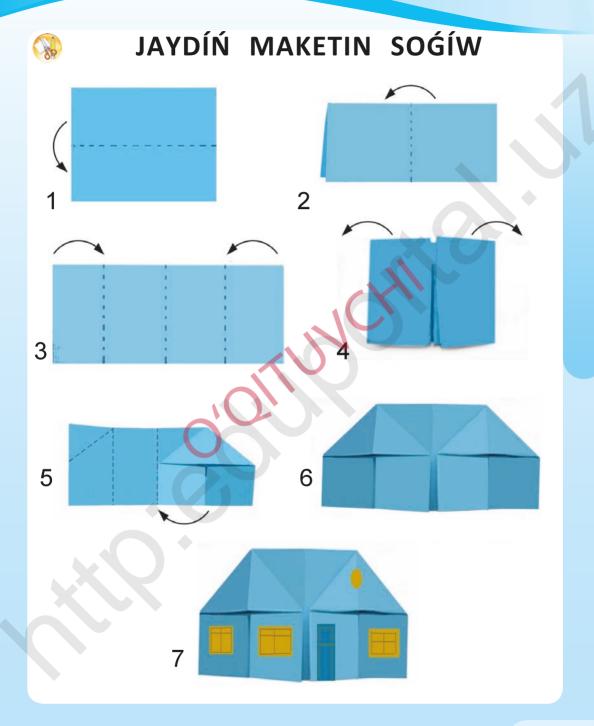
29-sabaq. QURÍLÍSSHÍ KÁSIBI

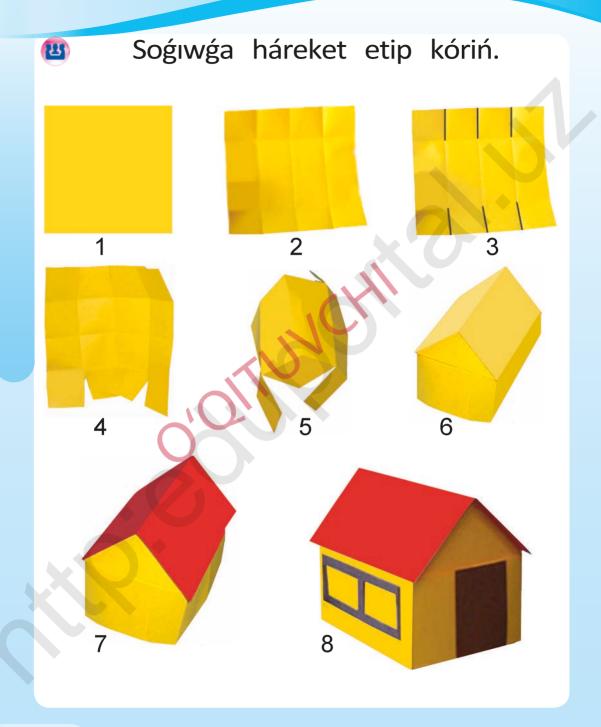
Kóshege shiqsańiz, úy, mektep, baqsha hám dúkánlardi kóresiz. Bul imaratlardi quriwda gerbish óriwshi, sibawshi, agash ustasi, boyawshi hám basqa kásip iyeleri birgelikte miynet etken.

Aytıńshi, kim qanday jumis islemekte?

Olardıń kásibi qalay ataladı?

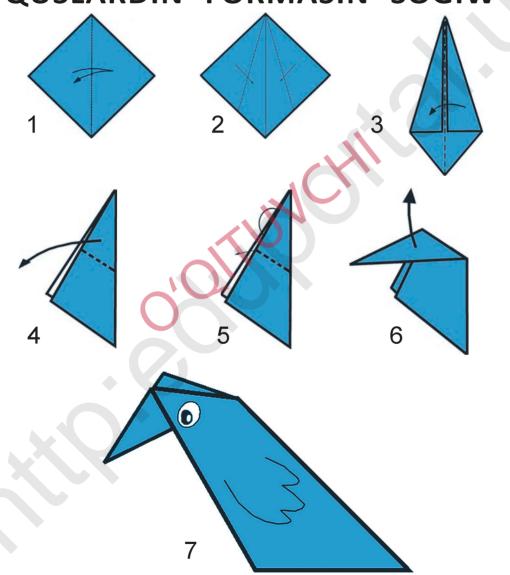

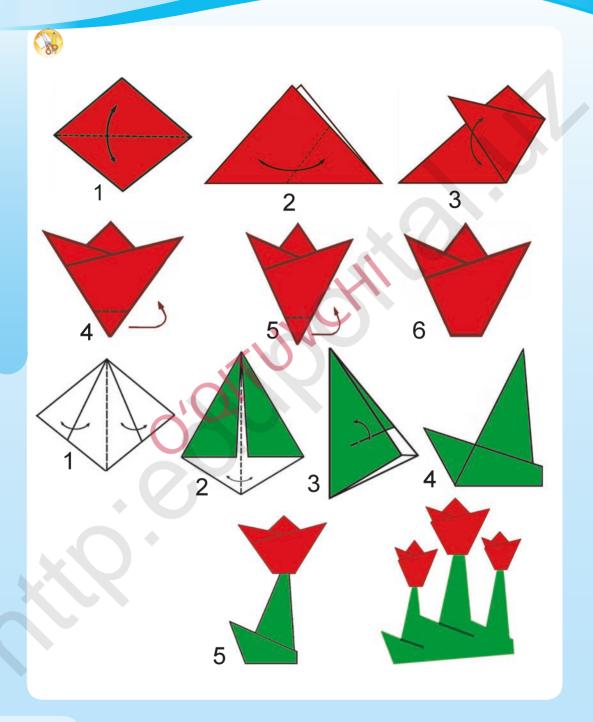

31- sabaq. QAGAZDAN BÚKLEW USÍLÍNDA HAYWANLAR, QUSLARDÍŃ FORMASÍN SOGÍW

KÁSIP USTALARÍ GÚRRIŃ ETEDI ORNAMENT HÁM NAGÍS

Ornament dep, arxitektura hám ámeliy kórkem óner shigarmalarındağı tiykarğı elementlerden birine aytıladı. Ol sızıqlar hám reńlerden ibarat bolip, imarat hám buyımlardı boyaw, tesiw hám oyip islew joli menen jaratıladı.

Nagis bolsa hár qiyli buyımlar, mebeller, úylerge oyip hám boyap salınatugin gül bolip esaplanadı. Úyler, hár qıylı buyım hám mebellerge oyip islew beriwshi hám de reńli boyawlar menen bezetiwshi xudojnik nagis oyiwshi dep ataladı.

Ózbekstanda nagis oyiwshiliq óneri áyyemnen rawajlanıp kiyatır. Ájayıp estelikler házirgi kúnge shekem óziniń kórkem kórinisin jogaltpagan. Uliwma, nagis gúl bezegi degen mánini ańlatadı.

QAGAZ

Mektepti qagazsız kóz aldımızga keltiriw júdá qıyın. Dápter, kitap, klass jurnalı, kúndelik dápter qagazdan tayarlanadı. Qagaz turmısımızda áhmiyetli rol oynaydı. Bir bet qagaz tayarlaw ushin qanshadan-qansha insan miyneti talap etiledi. Qagazdı birinshi bolip qıtaylılardan Cay Lun balıqshılıq torınan tayarlap kórgen. Bul áhmiyetli oylap tabiliw tek gana Qitay emes, bálkim pútkil adamzat ushin úlken áhmiyetke iye boldı. Ózbekstanda Temuriyler húkimdarlığı dáwirinde qağaz islep shığarıwga ayrıqsha áhmiyet berilgen. Sol sebepli de Samarqand qagazı Orta ásir Shigis kalligrafları arasında ogada qadirlengen, belgili bólegi bolsa sırt ellerge de tarqalgan. Qagaz islep shigariw texnologiyası mıń jıldan artıq tariyxqa iye bolsa da, ol házirge shekem rawajlanıwda dawam etpekte.

QAYSHÍ

Arxeologlar tárepinen qarabaxanalardan tabılgan qayshı eń áyyemgi qayshılardan bolıp, onıń jası 3–4 mıń jıllarga tuwrı keledi. Bul qayshı dáslep adamnıń ózine xızmet etiw ushın emes, bálkim qoydıń júnin qırqıw ushın oylap tabılgan.

Ol ózgerissiz eki mıń jıldan kóbirek waqıt dawamında qollanılıp kelingen.

Sonnan keyin, shama menen 1000 jil aldın, ónermentler eki pishaqtı burama shege menen birlestirip hám olardın bántin halqalarga aylandırıp, qayshını qolaylı koriniste oylap tapqan. Keyin ala qayshının düzilisin jetilistirip barıw natiyjesinde ol shashtarezler hám shipakerlerdin jumis qurallarına aylangan. Hárbir usta ozinin qayshısın jetilistirip bargan. Usı sebepli arnawlı qayshılar payda bolgan. Maselen: bagban, shashtarez, tigiwshi, xirurg qayshıları hám basqalar.

Applikaciya latın tilinde «biriktiriw» degen mánini ańlatadı. Bul áyyemgi kórkem óner túrlerinen biri bolip esaplanadı. Applikaciya qağaz, karton yaki gezleme bólimlerinen, keptirilgen gúller hám japıraqlardan jabistiriw arqalı jaratıladı. Hárbir xalıqtıń applikaciyası forması, reńi hám ózgesheligi menen birbirinen parıqlanadı.

ORIGAMI

Origami «taqlaw hám búklew» degen mánini bildiredi. Origami texnologiyasında qayshı qollanılmaydı. Origami óneri Yaponiyada qağaz islep shığarıw dáwirinen baslap rawajlanıp kelgen. Orta ásirlerde ol yapon aqsúyekleri mádeniyatının bir bólegine aylanğan. Házirgi kúnde origami texnologiyası menen shuğıllanıw tek gana Yaponiyada emes, bálkim pútkil dúnyada adamlardın súyikli dem alıw shınığıwlarına aylanğan.

MAZMUNÍ

sabaq. TEXNOLOGIYA PÁNI HAQQÍNDA TÚSINIK3	3
2- sabaq. «ALTÍN GÚZ» KÓRINISIN SOĞÍW8	3
B - sabaq. JAPÍRAQLARDAN NAĞÍS KOMPOZICIYASÍN JARATÍW1	.1
- sabaq. JAPÍRAQLARDAN QUSTÍŃ FORMASÍN SOŚÍW13	3
5 - sabaq. JAPÍRAQLARDAN HAYWANLAR FORMASÍN SOĞÍW1	.5
5 - sabaq. JAPÍRAQLARDAN QUSLARDÍ SOGÍW1	.7
'- sabaq. TABIYIY HÁM HÁR TÚRLI MATERIALLARDAN QUSLARDÍ SOĞÍW1	.8
B - sabaq. TÁBIYIY HÁM HÁR TÚRLI MATERIALLARDAN KOMPOZICIYA JARATÍW1	۔9
9 - sabaq. TUQÍMLARDÍ JÍYNAW HÁM SAQLAW2	20
.0 - sabaq. TUQÍMLARDAN NAĞÍS SOĞÍW2	<u>!</u> 1
.1- sabaq. BALÍQTÍŃ FORMASÍN SOĞÍW2	!3
.2 - sabaq. ROMASHKA GÚLIN SOĞÍW2	<u>'</u> 4

13 - sabaq. QAĞAZ HAM ONIN TÜRLERI	27
14 - sabaq. KITAP USHÍN BELGI SOĞÍW	32
15 - sabaq. QAĞAZDAN KÚSHIK SOĞÍW	34
16 - sabaq. BAYRAMLAR USHÍN NÍQAPLAR TAYARLAW	36
17- sabaq. QAGAZDAN OYÍNSHÍQLAR SOGÍW	39
18 - sabaq. QÍS KÓRINISIN APPLIKACIYA USÍLÍNDA ISLEW	42
19 - sabaq. REŃLI QAĠAZDAN JANÍWARLARDÍŃ FORMASÍN QURASTÍRÍW-SOĠÍW	45
20 - sabaq. QAĞAZDAN TÚLKININ FORMASÍN QURASTÍRÍW-SOĞÍW	47
21- sabaq. MOZAIKA HAQQÍNDA TÚSINIK	49
22- sabaq. MOZAIKA USÍLÍNDA PALÍZ ÓNIMLERI NIŃ FORMASÍN SOĞÍW5	50
23 - sabaq. DIZAYNERLIK KÁSIBI	52
24 - sabaq. NAWRÍZ BAYRAMÍNA QUTLÍQLAW- NAMA TAYARLAW	54

25 - sabaq	. GEOMETRIYALIQ FORMADAGI QAGAZ- LARDÍ QÍYÍW USÍLLARÍ	56
26 - sabaq	. GEOMETRIYALÍQ FIGURADAĞÍ QAĞAZ- LARDAN HÁR TÚRLI HAYWANLARDÍŃ FORMASÍN SOĞÍW	57
27- sabaq.	GEOMETRIYALÍQ FORMADAĞÍ QAĞAZ- DAN MASHINA QURASTÍRÍW SOĞÍW	60
28 - sabaq	. MIYWE HÁM PALÍZ ÓNIMLERIN SIMME- TRIYALÍ FORMALARDAN SOĞÍW	62
29 - sabaq	. QURÍLÍSSHÍ KÁSIBI	64
30 - sabaq	. QAĞAZDAN «SEBETDEGI GÚLLER»DI QURASTÍRÍW-SOĞÍW	67
31- sabaq.	QAĞAZDAN BÚKLEW USÍLÍNDA HAYWANLAR, QUSLARDÍN FORMASÍN SOĞIW	69
	BAQLAW JUMÍSÍ USHÍN TAPSÍRMALAR ÚLGISI	70
	KÁSIP USTALARÍ GÚRRIŃ ETEDI	73

74.200.52 M 37 Mannopova I.

Texnologiya: 1-klass ushın sabaqlıq / I. Mannopova, R. Mavlonova, N. Ibragimova. – Tashkent: «Oʻqituvchi» BPDÚ, 2019. – 80 bet.

ISBN 978-9943-22-345-5

UO'K: 373.3.016:331(075.2)

KBK 74.200.52

Mannopova Ilgizar Ahmadovna Mavlonova Rahima Abdurazzoqovna Ibragimova Nazokat Ravshanxonovna

TEXNOLOGIYA

1-sinf uchun darslik (Qoragalpog tilida)

Qayta ishlangan va toʻldirilgan besinshi nashri

«Oʻqituvchi» nashriyot-mabaa ijodiy uyi Toshkent – 2019

Awdarmashi Sveta Baynazarova Redaktor Suliwxan Aytmuratova Kórkem red. hám xudojnik Shohrux Toshturdiyev Dizayner Oleg Sava Texnik redaktor Nazokat Niyozmuhamedova, Operator Dusmatova Dilnoza

Baspa licenziyası Al № 012. 20.07.2018.
30.04.2019-j.da basıwga ruqsat etildi. Formatı 70x90 ¹/¹6.
Kegli 18. Ofset usılında basıldı. Shártli baspa tabağı 5,85. Esap baspa tabağı 5,00.
Nusqası 13.090. Buyırtpa №

Ózbekstan Respublikası Prezidenti Administraciyası janındağı Málimleme hám galaba kommunikaciya agentligi «Oʻqituvchi» baspa-poligrafiyalıq doʻretiwshilik úyi. Tashkent — 206, Yunusabad rayonı, Yangishahar koʻshesi, 1-úy. Shártnama No 13-19